

**Nyugat-magyarországi Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar**

**A FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁR SZOLGÁLTATÁSAINAK
VIZSGÁLATA A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK PÉLDÁJÁN**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Kiss Danuta Stanisława

Sopron

2015

Doktori Iskola: Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok
Doktori Iskola

Vezetője: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Program: Közösségi gazdálkodás

Vezetője: Dr. habil. Gilányi Zsolt PhD

Témavezető: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

.....
Témavezető támogató aláírása

I. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, A KITŰZÖTT CÉLOK

A jelenkori társadalomra leggyakrabban használt „információs társadalom” elnevezés az információs kommunikációs technológia és eszközök elterjedésére utal, amelyekkel elérhetővé válik az információ- és tudásszerzés, az információs- és tudásalapú javak fejlesztése, és a tudástársadalom felé fejlődés. A kultúra és oktatás mutatószámainak alakulását a társadalmi haladást vizsgáló számos szervezet figyelemmel kíséri. Azonban az utóbbi évtizedek társadalmi és gazdaság változásaival foglalkozó hazai szakirodalom, de még az információs felzárkózást tárgyaló írások sem szentelnek kellő figyelmet a könyvtárak szerepének, amely hozzájárul az információ hasznosításához és a tudás létrehozásához. Ennek a hiánynak a pótlásához kíván hozzájárulni az értekezésben bemutatott kutatás.

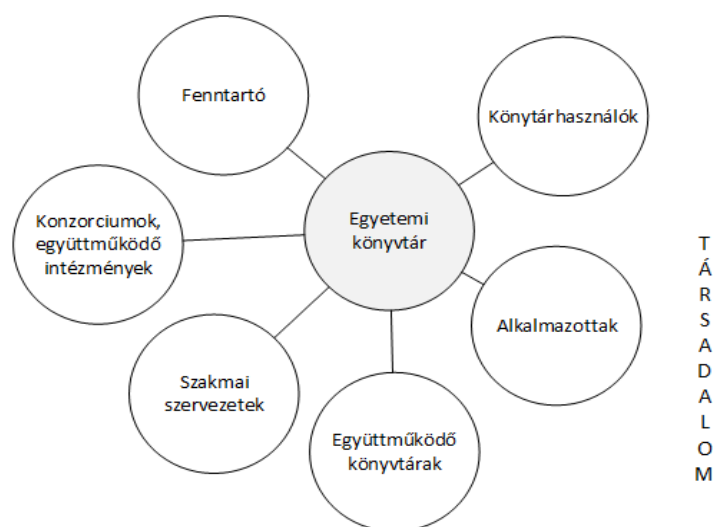
Az értekezés célja a könyvtári tevékenység azon szerepének a vizsgálata, amely fokozza az egyén gazdasági érvényesülésének esélyeit és segíti a társadalom tudástársadalom felé haladását. A tudás, mint korlátlan és megújítható erőforrás az oktatásnak köszönhetően válhat hozzáférhetővé. A tudásalapú társadalom gazdaságát előrevivő kutatás és innováció fejlesztését leginkább a felsőoktatási intézményekben folytatott tevékenység segíti. Az egyetem funkciói közül a leglényegesebbnek az értekezés szerzője az önálló ismeretszerzés és tanulás képességének olyan szintű fejlesztését tekinti, amely révén a hallgató részt vehet a tudományos tevékenységben, és amely alapja lehet az élethosszig tartó tanulásnak. Az értekezés alap gondolata az, hogy a gazdasági életben aktívan résztvevő egyén egyben könyvtárhasználó is, aki a könyvtár szolgáltatásait információszerzésre, tanulásra használja. Ez fokozottan érvényes a felsőoktatási intézményben tanuló hallgatókra, akik a társadalom legképzettebb rétegét alkotják, illetve fogják alkotni és ezért az értekezésben bemutatott kérdőíves vizsgálat az egyetemi könyvtárak legnagyobb használói körére fókuszál. A kutatás az alábbi kérdésekre kereste a választ: Milyenek a felsőoktatási könyvtár jelenlegi információs szolgáltatásai, amelyek hozzájárulnak a tudás létrehozásához és továbbításához? Mi a könyvtár intézményének jelenlegi szerepe a könyvtárhasználók információs műveltségének megszerzésében? Milyen hatások, fejlődési trendek alakíthatják a könyvtárnak ezt a szerepét a jövőben?

II. A KUTATÁS TARTALMA, MÓDSZERE, INDOKLÁSA

Az értekezés szerzője az egyetem működését és egyben társadalmi fejlődést támogató könyvtári tevékenységnek leginkább a tudás rögzítését és közvetítését valamint az információs műveltség megszerzésének elősegítését tekinti. Ezeket a tevékenységeket vizsgálja azon feltevés alapján, hogy a gazdasági életben aktívan résztvevő egyén egyben könyvtárhasználó is, aki a könyvtár szolgáltatásait információszerzésre, tanulásra használja. Az elméleti kutatás az utóbbi évtizedek gazdasági és társadalmi változásaival foglalkozó magyar- és külföldi – elsősorban közgazdasági, szociológiai és könyvtártudományi – publikációk alapján történik. Az értekezés a könyvtárak információs tevékenységét a társadalmi-gazdasági változások szélesebb kontextusába helyezve kijelöli a helyüket az információs társadalomban. Az információ, tudás és információs műveltség fogalmi hálóját vázolja fel és foglalkozik az információs műveltség jelentőségének meghatározásával a társadalmi haladás szempontjából.

Az értekezés empirikus részét alkotja a Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtárának információs tevékenységének áttekintése és a kutatás idején fennálló helyzetének elemzése. A információ feltárását, leírását, kodifikálását és szolgáltatását is magába foglaló folyamat bemutatásában a szolgáltatásokat igénybevevő könyvtárhasználó mint információkereső jelenik meg. A könyvtári információkeresés összetett folyamatát felhasználó központú kognitív szemléletű ábrák segítségével tárja fel és rámutat a folyamat összetettségére és értékteremtő jellegére.

Az információs kommunikációs eszközök elterjedése és a rögzített, kodifikált tudás mennyiségi növekedése következtében az információkeresőnek és -használónak szüksége van a felhalmozott tudás hozzáférését jelentő kulcsra, azaz egyfajta korszerű írástudásra, amit a szakirodalom információs műveltségnek nevez, ezért az értekezés külön figyelmet szentel az információs műveltség megtárgyalásának, amelynek elsajátítása alapvető feltétele az információhasználatának, az élethosszig tartó tanulásnak és szorosan kapcsolódik a kompetencia alapú munkaerő értéknöveléséhez. A Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtárának példáján vizsgálja a felsőoktatási könyvtárak anyaintézmény céljait támogató információs és oktató tevékenységeit, amelyek növelik a könyvtárhasználók információhoz való szélesen értelmezett hozzáférés esélyeit.

1. ábra: Egyetemi könyvtár „Stakeholder” ábrája

(Forrás: saját szerkesztés)

A felsőoktatási könyvtárakra jellemző, hogy a legközelebbi érdekeltek – így a fenntartó is egyben a könyvtár használója. Az érdekeltek (stakeholderek) könyvtárhoz kapcsolódását a 1. ábra illusztrálja. A gyakorlatban leginkább a kapcsolatok hálózatáról és a társadalom szűkebb és tágabb értelemben vett közös érdekéről beszélhetünk.

A könyvtár által végzett oktatási tevékenység áttekintéséhez kapcsolódik a Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtárának fő használói körének – az egyetemi hallgatók információs magatartásának a vizsgálata. Az információkeresési szokásokra vonatkozó felmérés célja az önálló tanulási képesség szempontjából lényeges kompetenciák szintjének a meghatározása az elektronikus információforrások használata alapján. Az empirikus vizsgálatok az értekezés szerzője által szerkesztett önkitöltős feleletválasztós kérdőív alapján történtek. A változatlan tartalmú kérdőív alkalmazása a válaszadók különböző évfolyamai és csoportjai között jelentkező különbségek nyomon követését is lehetővé tette. A négy tanévet átívelő kérdőíves kutatás három hallgatói csoportra vonatkozott: tanulmányokat kezdő, a tanulmányait folytató aktív hallgatókra és a tanulmányokat befejező, záróvizsga előtt állókra. A vizsgálatban részt vevő, összesen ötszázharmincnyolc kérdőívet kitöltő személy, néhány kivételtől eltekintve, 2010/2011-es tanévtől 2013/2014-es tanévig a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar beiratkozott diákjai volt. A vonatkozó négy tanév alatt az aktuális év március havi statisztikai adatai szerint a NymE Erdőmérnöki Karának háromezer százkilencvenhét aktív hallgatója volt, tehát a felmérésben való részvétel 16%-nak mondható. Feltételezhető, hogy

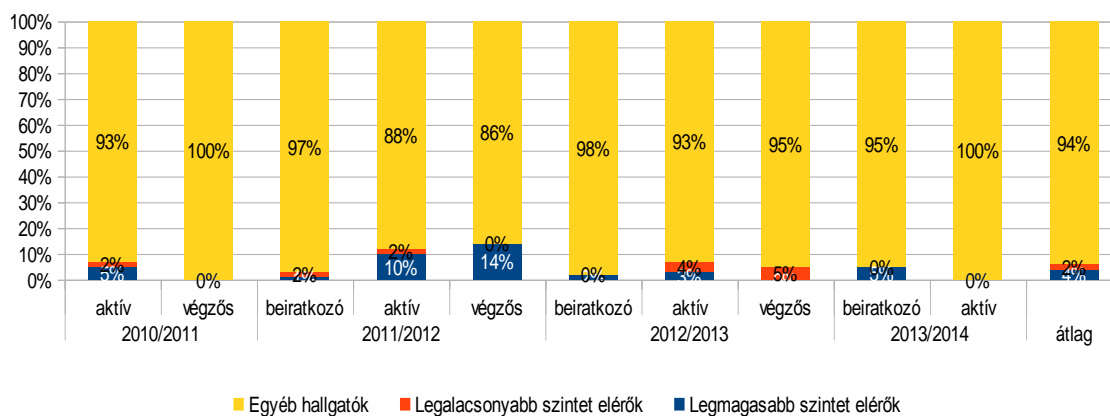
néhány hallgató többször (legfeljebb háromszor) válaszolt a kérdőívben feltett kérdésekre, a tanulmányok különböző stádiumában. A vizsgálat a megkülönböztetett csoportok információs-viselkedési jellemzőinek meghatározásán kívül, a csoportok között fennálló információs különbségek felderítését is megkísérelte.

A kérdőív három tematikus kérdéscsoport segítségével vizsgálta a hallgatók információs magatartásának jellemzőit, a következő témakörökben:

1. Preferált információszerzési források;
2. Internet-használati szokások;
3. Információkeresési szokások – a forrás kiválasztása, alkalmazott keresési stratégiák és a keresés eredményeinek értékelése.

A legutóbbi kérdéscsoportban megadott válaszok alapján az értekezés szerzője az általa alkotott módszer segítségével kísérletet tesz a hallgatók információs műveltségi szintjének meghatározására. A megfogalmazott feltételnek való megfelelést az 2. ábrán illusztrált eredmények szemléltetik, azt bizonyítva, hogy kevés hallgató felel meg ennek a követelménynek. A hallgatók többsége az a jellemző, hogy eltérő tudásszinttel rendelkezik az információs műveltség különböző területeire vonatkozóan. Ebből a szempontból változatosság tapasztalható a vizsgált csoportokon belül. A kitöltött kérdőívek tanúsága szerint előfordul a könyvtári és speciális adatbázisokat használó beiratkozó hallgató, úgy mint kizárólagosan Google-ben végzett gyors és egyszerű kereséseket preferáló végzős hallgató ritka esete. A nagy többség leginkább egy-egy területen rendelkezik megfelelőnek mondható tudással és egy másik területen jelentkező hiányosságokkal.

Az információkeresési és értékelési ismeretek összesítése

2. ábra: Információs műveltséget jelző három szempont szerinti összesítés

(Forrás: saját szerkesztés)

A vizsgálati módszer használhatóságának értékelése is helyet kap a következtetésekből. A kérdőív alkalmazásával végzett kutatást kiegészíti a „Szakirodalmi források használata” illetve az „Információkeresés és közlés” című kurzus keretében a hallgatók által elkészített záródolgozatok elemzése. A tizenegy tanév (2003/2004 - 2013/2014) folyamán beadott ötszázhatvan dolgozathoz az információs magatartás elemzésére alkalmasnak tartott háromszáztizenegy dolgozat nemcsak a hallgatók információkeresési és -közlési képességét illusztrálja, de több esetben a megoldandó problémához való személyes viszonyukat is feltárja, ezért hasznos információforrás az oktatást végző könyvtárosok számára.

III. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Hipotézisek vizsgálata

Az első hipotézis (H1)

Tévhit az, hogy a fejlett információs kommunikációs eszközök alkalmazásával elérhető információforrások használata fölöslegessé teszik a könyvtárhasználatot.

1. A mai könyvtári információs szolgáltatás integrálja és igénybe veszi a könyvtári, és nem könyvtári eredetű fejlett rendszerek, valamint a szabadon hozzáférhető információforrások tájékoztató és információkeresési lehetőségeit. Az információs szakemberek tevékenysége szűri és rendezi mind azt a heterogén és strukturálatlan információ sokféleséget, amelyet az információs piac kínál.
2. A szakirodalom alapján elmondható, hogy egyre inkább az a tendencia érvényesül, hogy a könyvtári információforrások az interneten is szabadon hozzáférhető legyenek. Azonban az ellenőrzött és hiteles tudományos információk csak drága professzionális adatbázisokból szerezhetők be, amelyekhez szükséges a könyvtárhasználat illetve a könyvtárlátogatás. A könyvtári szolgáltatások

- igénybevételének mellőzésével az információkereső megfosztja magát a hiteles információforrásoktól és az információs szakemberek segítségétől.
3. Az értekezésben bemutatott könyvtárhasználói szokások vizsgálatának eredményei is igazolják a szakirodalomban ismertetett tényt, hogy a „digitális nemzedék” nem rendelkezik az információs műveltség által megkövetelt kompetenciákkal illetve túlértékelik őket. Könyvtári információs szolgáltatásokat mellőző felhasználók előtt rejtve maradnak speciális információkeresési ismereteket igénylő tartalmak (például a „láthatatlan web”).
 4. A könyvtári információs térben végzett információkeresésben szakképzett és elhivatott szakemberek segítenek a könyvtárhasználóknak tájékozódni az egyre áttekinthetlenebb információk világában. A könyvtárhasználat az információs műveltség körébe tartozó készségek fejlesztéséhez járul hozzá, amelyek birtokában a felhasználó egyedül is tud boldogulni és rendelkezik az önálló tanulás képességével.
 5. A közgyűjtemények digitalizálási projekteknek köszönhetően egyre több könyvtári gyűjtemény hozzáférhető digitális formában is. Azonban vannak – és valószínűleg mindig lesznek – olyan művek, amelyek nem kerülnek a világhálóra, például szerzői jog által védett dokumentumok, kiadói embargó alatt álló folyóirat cikkek, illetve ritkán használt források vagy friss kiadású könyvek.
 6. A felsőoktatási könyvtár pótolhatatlan szerepet tölt be a tudományos kommunikáció szervezésében. Ennek példája volt az utóbbi években az MTMT adatbázis létrehozása és az egyetemi repozitóriumok építése, amelyek nélkülözhetetlenek az oktató és kutató tevékenységben.

Az első hipotézis igazolást nyert.

A második hipotézis (H2)

A felsőoktatási könyvtári információszolgáltatások információ- és tudásgyarapító funkciójának teljesítését veszélyezteti az internet gyors és egyszerű használata.

1. A mai könyvtárak kínálatában lévő, korszerű technológiával fejlesztett, elektronikus rendszerekben hozzáférhető információk kiaknázása speciális ismereteket és készségeket igényel a felhasználoktól.
2. A szakirodalmi elemzés és a primer kutatások egybehangzó eredményei bizonyítják a gyors és egyszerű információkeresési gyakorlatok elterjedését. Habár a könyvtári tájékoztatásnak is egyik fontos szempontja a gyorsaság, legalább ugyanilyen súlya van a hitelességnek és a pontosságának.
3. A könyvtárhasználói szokásokra vonatkozó primer kutatások eredményei bizonyítják a szakirodalomban és a statisztikai elemzésekben ismertetett tendenciákat, miszerint egyre növekszik a könyvtári szolgáltatások virtuális használata és csökkenés mutatkozik a személyes könyvtárhasználatban.
4. A népszerű internetes keresők gyors és egyszerű információkeresési lehetőségek illúzióját keltik, elhallgatva a talált információk hitelességének és relevanciájának problematikusságát.
5. Az információkeresés modelljeinek vizsgálata bizonyítja, hogy egy összetett folyamatról van szó, amely gondolatok, érzések és cselekedetek sorozatából áll, mialatt az információkereső egyén interakcióba lép egy meghatározott szervezeti, társadalmi és kulturális kontextusban működő információs rendszerrel.
6. Mind a szakirodalom, mind az empirikus kutatások eredményei azt bizonyítják, hogy eredményesebb a tájékoztató szakemberrel való közvetlen kontaktuson alapuló kommunikáció, mert megteremti és erősíti a könyvtár és felhasználó közötti bizalmat és hozzájárul a hallgatólagos tudás- és információs magatartás helyes viselkedésmintáinak és attitűdök elsajátításához.

A második hipotézis igazolást nyert.

A harmadik hipotézis (H3)

A felsőoktatási könyvtár feladata az információs műveltség oktatása, amelynek sikere nem csak a könyvtár érdeke.

1. A felsőoktatási könyvtárak információs szolgáltatásai szorosan kapcsolódnak az egyetem oktató-kutató tevékenységéhez, elsődleges kiszolgáló közönsége az anyaintézmény oktatói és kutatói, valamint tanulmányokat folytató hallgatói.
2. A felsőoktatási könyvtárak által végzett oktató tevékenység támogatja az egyetem oktatási-kutatói feladatainak sikeres teljesítését: Az információs műveltség modelljeinek vizsgálata alapján elmondható, hogy az információs műveltség körébe tartozó kompetenciák elsajátítása hozzájárul az egyetemi hallgatók önálló tanulási képességeinek fejlesztéséhez és nélkülözhetetlenek a tudományos kommunikáció teljes ciklusában való aktív részvételhez.
3. A felsőoktatási könyvtárak, mint információs intézmények az információ feldolgozásával és szolgáltatásával foglalkozó munkatársai a szakismereteken és feladatok ellátásához szükséges információs kompetenciákon kívül sok esetben az egyetemi szakoktatás irányának megfelelő képzettséggel is rendelkeznek, ami segíti az információs tudás adott szakterületen való alkalmazását.
4. A könyvtárhasználók információs ismeretének fejlesztése lényeges a könyvtár jövője szempontjából. A primer vizsgálatba bevont hallgatói dolgozatok elemzése alapján úgy, mint a szakirodalmi források alapján is kijelenthető, hogy a könyvtárhasználat ismerete növeli a könyvtárhasználók bizalmát a könyvtári szolgáltatások iránt és hozzájárul azok reális értékeléséhez.
5. Az információs műveltség mint az információs magatartás helyes formájának elsajátítása kihat a munkahelyi illetve mindennapi életben történő információstájékozódási tevékenységekre. Ezt az értekezés *Információs írástudás: információs műveltség kompetenciái* alfejezetében bemutatott, eredetileg Christine Susan Bruce által felvázolt modell is igazolja.

6. Az információs műveltség körébe tartozó kompetenciák vizsgálata bebizonyította, hogy az információs művelt egyén rendelkezik a munkaerő piac által megkövetelt kulcskompetenciák közé tartozó korszerű információs kommunikációs eszközök használatának ismeretével és önálló tanulás képességével. Ezért feltételezhető, hogy jobban tud érvényesülni a gazdasági élet résztvevőjeként és alkalmazkodni a mai világra jellemző változásokhoz.

A harmadik hipotézis igazolást nyert.

A negyedik hipotézis (H4)

A könyvtári információs tevékenység értékét az a megfoghatatlan és nem mérhető hozzáadott érték fejezi ki, amely az információs folyamatok közben jön létre.

1. A könyvtári információs tevékenység folyamataival foglalkozó szakirodalom által elfogadott megállapítás alapja az adat és az információ olyan jellegű feldolgozása, amely kielégíti a valós vagy potenciális felhasználók igényeit.
2. A könyvtári értékteremtő tevékenységek folyamatába az összes olyan tevékenység és részfolyamat beletartozik, amelyek hozzájárulnak az információs szolgáltatás létrehozásához: az információforrások gyűjtése, információ- és tudás reprezentációk készítése, rendszerben elhelyezése. Ezek a tevékenységek a rendszer kapcsolataival együtt alkotnak új információs értéket.
3. Az értékteremtő folyamat része a közvetítés is, a könyvtáros közreműködésével történő szolgáltatás. A könyvtárhasználó a szolgáltatás elválaszthatatlan részeként határozza meg az értékteremtő folyamatot, ezért a könyvtári tevékenység értékelésénél figyelembe kell venni azt a tudás és kompetencia többletet, amelyre szert tesz a könyvtárhasználó az információs szolgáltatás eredményeként.
4. A könyvtári információkeresés kommunikációs folyamatának inputja a könyvtárhasználó aktuális ismeretszintje és az abból keletkező információs igény, outputja pedig összetett szellemi és társadalmi értékkel is bíró termék. Ennek egyik része a könyvtárhasználó kognitív struktúrájához illeszkedő és információs igényét kielégítő információtöbbséggel gyarapodott tudásszint, miközben az önálló

ismeretszerzéshez szükséges információs kompetenciák is fejlődnek. A szellemi termék másik részét a folyamatban aktívan résztvevő, közös információs térben együttműködő könyvtáros információs szolgáltatásra vonatkozó tudásgyarapodása alkotja.

5. A szolgáltatást nyújtó könyvtáros oldalán is jelentkezik a tudás és kompetencia többlet, amely hozzájárul a jövőbeni szolgáltatás színvonalának emeléséhez. A képzettségéből és tapasztalatából adódó speciális ismeretekkel és eszköztárral rendelkező közreműködő könyvtáros az interakció folyamán szerzett – információs szolgáltatásra vonatkozó új, illetve az eddigieket módosító – ismeretekre tesz szert.

A kutatások eredményei alapján megállapítható, hogy a könyvtári információs szolgáltatások értékvizsgálatát az értékteremtő tevékenységre vonatkozó információs értékmodell alkalmazásán túl ki kell terjeszteni a könyvtárhasználat révén szerzett tudás és információs kompetenciák mérésére.

A negyedik hipotézis részben igazolható.

IV. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az új tudományos eredményekből levonható következtetések és javaslatok:

1. A könyvtár az egyetlen olyan szervezet, amely rendezetté és áttekinthetővé teszi az információs piac változatos és túlradó kínálatát, hozzáférést biztosít az információforrásokhoz és segít tájékozódni és információt keresni.

Az információhoz való hozzáférést gyakran az információforrásokhoz való hálózati hozzáféréssel azonosítják, figyelmen kívül hagyva az információs-kommunikációs az intellektuális hozzáférést – a helyes információs magatartást jellemző információs műveltség jelentőségét. A gyors és egyszerű internetes keresők könnyű és csábító alternatívát kínálnak és olyan potenciális használókat vesznek el a könyvtártól, akikre leginkább jellemző az információs tudás hiánya. Az egyre szélesedő információkínálat kiaknázására csak a tudatos és információs műveltséggel rendelkező felhasználó képes. A „Szakirodalmi ismeretek” oktatásában részt vett hallgató szavaival élve „Ha mi magunk nem járunk sikerrel, mindenképp kérni kell a könyvtár dolgozóinak a segítségét, hiszen fontos kiadványok kerülhetik el a figyelmünket. Az internetes keresés azért bonyolultabb, mert ott nincs, aki segítsen és mert szinte végtelen mennyiségű az információ.” (elsőéves hallgató, 2006/2007 tanév). Az információkeresés kudarcai közepette „A könyvtáros és különösen a tájékoztató könyvtáros egyelőre olyan utánozhatatlan „hardverrel” és „szoftverrel” rendelkezik, amely csak az emberre, fajunkon belül is csak az erre kiképzett szakemberekre jellemző. Mit is tud a könyvtáros? A felhasználó által delegált feladatokat végez a háttérben. Segít abban, hogy kifejthető legyen a felhasználó kérdése vagy tudáshiánynak természete. Megérti, mi a kérdés vagy információigény témája. Eszközöket teremt az információ megtaláláshoz. Tudja, miként és hol lehet elérni az információt, továbbá, hogy miként lehet megtalálni.” (Koltay 2004: 21).

A könyvtáraknak, oktatási intézményeknek és a médiának tudatosítani kellene az információs műveltség jelentőségét az élet minden területén: a mindennapi életben való tájékozódáshoz szükséges hiteles információkeresésben, munkafeladatok végzésében, tanulásban vagy tudományos tevékenységben. Ismertetni kellene a könyvtári információs szolgáltatások használói értékét, mint esélyt a megbízható tájékozódásra és eligazodásra az információ világában.

2. A könyvtári információk és szolgáltatások internetes elérése, digitális tartalmak szolgáltatása kétségkívül hozzájárul a használatuk népszerűsítéséhez, de ugyanakkor csökkenti a valós térben történő interakció alapú könyvtárhasználatot. A virtuális könyvtárhasználat nem helyettesítheti a könyvtár információs terében történő személyes könyvtárhasználatot.

A személyes könyvtárhasználat közben a használó a könyvtári információs tér részesévé válik, az információs objektumokkal, a térben jelenlevő más könyvtárhasználókkal és szolgáltatást nyújtó könyvtárossal közös kontextusban vesznek részt a szolgáltatás alakításában.

A könyvtáraknak olyan módon kellene fokozniuk a digitális szolgáltatásokat, hogy egyúttal vonzóvá tegyék a fizikai könyvtári térben történő használatot is. Új megoldásokra van szükség, olyan felhasználóbarát információs terekre és információkeresési módszerek alkalmazására, amelyek megőrizve a hagyományos értékeket vonzó alternatívát jelenthetnének a potenciális könyvtárhasználóknak és segítenék megállítani a személyes könyvtárhasználat csökkenését. A feladat teljesítéséhez szükség van a fenntartó intézmény támogatására és együttműködésére, amelynek az alapja a könyvtárak a tudás közvetítésben és szerzésben kihagyhatatlan szerepének elismerése.

3. Az információs műveltség körébe tartozó kompetenciák elsajátítása nélkülözhetetlen az egyetemi hallgatók tanulmányi előmeneteléhez, segíti az egyetem oktatási funkcióinak teljesítését és növelheti az egyén gazdasági érvényesülésének esélyét.

Az információs műveltség nemcsak az egyetemi tanulmányok közben hasznosítható, hanem azokon túl, szakmai tevékenységben és mindennapi tájékozódásban is. A hazai felsőoktatási könyvtárak által végzett oktatás segíti a könyvtárhasználók információs műveltségének fejlesztését, amely hozzájárul a helyes információs magatartás kialakításához, befolyásolja a kultúrát és társadalmi életben való részvétel képességét.

Jelenleg a NymE-n csak az Erdőmérnöki Kar hallgatói vehetnek részt a választható tantárgyként felajánlott *Információ keresési és közlési ismeretek* oktatásában, amelyet a központi könyvtár munkatársai az oktatókkal együttműködve végeznek.

Az információs műveltséget fejlesztő könyvtári oktatásba bele kellene vonni az összes egyetemi hallgatót. Az oktatás szintjét jobban össze kellene hangolni a hallgatók aktuális információs tudás szintjével, amelynek a mérését az értekezésben bemutatott (118-126 p.)

módszer továbbfejlesztett változatának segítségével lehetne végezni. Az egyetemi oktatásban nagyobb mértékben kellene alkalmazni az önálló ismeretszerzésen és önálló tanuláson alapuló oktatási módszereket, a könyvtár részéről erőteljesebb marketing és tájékoztató tevékenységre lenne szükség, amely ismertetné az információs műveltség jelentőségét.

4. A felsőoktatási könyvtárak nagy tudáspotenciállal rendelkeznek, amely kihasználása fejlesztést és támogatást igényel.

A NymE Központi Könyvtárának SWOT analízise alapján elmondható, hogy az információszolgáltatások és oktatási feladatok növelése érdekében fejlesztésre szorulnak a könyvtári erőforrások.

A felsőoktatási könyvtárak által képviselt tudás és szakértelem kiaknázásának példája a tudományos kommunikációt szolgáló Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázis létrehozása és az egyetemi repositóriumok építése.

Folytatni kell az együttműködést (konzorciumok, adatbázis közös használata, dedikált hálózatok) más könyvtárakkal valamint kutatókkal, tudományos munkák szerzőivel a publikációkhoz való minél szélesebb hozzáférés biztosítása érdekében, például a szürke irodalom és preprint kategóriába tartozó közlések megjelenítésével.

Az egyetem tudásmenedzsmentjének nagyobb mértékben igénybe kell vennie a könyvtár erőforrásait illetve jobban összehangolni vele a tudásgazdálkodását.

Ahhoz, hogy az egyetemi könyvtárak jobban tudják érvényesíteni pozitív hatásukat, nagyobb elismerésre volna szükség a társadalom részéről, és a fenntartó gördülékenyebb támogatására. Így ez a történetileg mélyen gyökerező intézmény nagyobb mértékben tudna részt venni az egyetem céljainak megvalósításában.

Országos szinten szükség volna az országos könyvtári stratégia¹ megfogalmazására a mai egyetemi könyvtárak kihívásainak megfelelően. Stratégiai célok közé kellene foglalni az egyetemi könyvtárak által folytatandó információs műveltség oktatását az információs és könyvtári szakemberek együttműködése során megalkotott illetve külföldi gyakorlatban használt szabványok alapján. A megalkotandó stratégiában helyet kell kapnia a felsőoktatási könyvtárak információs tevékenységének nagyobb mértékű integrálásának az oktatási célok megvalósításában.

¹ Országos Könyvtári Stratégia 2008-2013 <http://ki.oszk.hu/3k/tag/orszagos-konyvtari-strategia-2008-2013/>

5. A könyvtár információs tevékenységének értéke és hasznossága leginkább abban az információszerző és szolgáltató tevékenységében mutatkozik, amely hatást gyakorol a könyvtárhasználók tudására és információs magatartására. Ezért a könyvtári érték meghatározására vonatkozó módszerek áttekintése alapján leszögezhető, hogy az információ hozzáadott értékének vizsgálata elválaszthatatlan a szolgáltatás következtében keletkezett kompetenciáktól.

Az információs szolgáltatás összetett, a könyvtárhasználó és könyvtáros közreműködésével valós vagy virtuális információs térben történő, több részfolyamatból álló tevékenység. Ennek a szoros kapcsolatú szolgáltatásnak a formálója maga a könyvtárhasználó, akinek tudatára irányul a szolgáltatás végeredménye is. A szolgáltatás eredménye egy társadalmi értékkel bíró szellemi termék, amely előállítása ugyanúgy, mint bármilyen megfogható tárgy gyártása esetében is értékteremtő folyamat. Vitányi hangsúlyozza, hogy Marx „azonos folyamat (a társadalmi termelés) részének fogta fel az anyagi termelést, a társadalmi viszonyok termelését és a tudat termelését.”(Vitányi 1981: 188). A könyvtári információs szolgáltatás folyamatában – amely egyben termelés és fogyasztás is – reprodukálható és továbbfejleszthető, tudástöbbletben jelentkező, és kompetenciákban mérhető készségekből álló szellemi termék jön létre.

A Jelenleg még kifejlesztésre váró könyvtári értéklánc modelljének az információs kompetenciamérő módszerekkel való együttes alkalmazásával a könyvtár céljaihoz igazodó módon lehetne kimutatni a könyvtári tevékenység eredményességét és értékét. A könyvtári értéklánc modell kifejlesztése és a könyvtárhasználók információs kompetenciaméréséhez alkalmazható módszer kifejlesztéséhez szükség van az információs szakemberek együttműködésére.

Hasonlóképpen szélesebb szakmai együttműködésre van szükség az értékezés szerzője által alkotott információs műveltség szintet meghatározó módszer újragondolásához illetve további fejlesztéséhez.

6. A könyvtári szolgáltatások fejlesztésének támogatása hozzájárul a társadalom értékrendjét meghatározó tudás kultúra fejlesztéséhez.

A könyvtárak fejlődési tendenciái között megjelenik a felsőoktatási intézmények a társadalom és gazdaság felé nyitásával tudásközvetítő szerepének kiterjesztése a társadalom olyan korosztályaira, amelyek korábban nem tartoztak a kiszolgálható közönségéhez.

Az utóbbi években tapasztalható tudományok iránt megnőtt érdeklődést az információs-kommunikációs technológia fejlődése is sokban támogatja. Változóban vannak a tudásszerzési szokások – az internet segítségével elvégezhető, nem formális oktatási formák jelennek meg. A tudomány demokratizálódásának is tekinthető „civil tudomány” népszerűségét segíti, hogy egyre többen vesznek részt a felsőoktatási képzésben. A nyílt tudomány művelésének feltétele, hogy minél többen rendelkezzenek megfelelő információs műveltséggel és minél szélesebb körben biztosított legyen a tudományhoz való nyílt hozzáférés és megosztás lehetősége. A témával foglalkozó szerzők (például (Fábró 2006) hangsúlyozzák, hogy a helyhez és időhöz nem kötött ismeretszerzésen alapuló tudomány új tudományszervezési módszereket kíván, újfajta kommunikáció gyakorlást igényel a résztvevőktől, olyan ismereteket, amelyek megszerezhetők a felsőoktatási könyvtárban.

Összegezve megállapítható, hogy az egyetemi könyvtárak az anyaintézmény szerves részeként támogatják az oktató-kutató tevékenységét, és mint nyílt, kulturális intézmények elkötelezettek a minél szélesebb körű információ és tudás szolgáltatásán túl, az egyén tudásgyarapítása és a társadalmi haladás iránt is. Végül részesei annak a természetes emberi viselkedésnek, amelyet információs magatartásnak nevezhetünk, és amely a megismerést és emberi tudás kibontakozását szolgálja.

„Ahogy a vadászkutya az erdőben, az ember a világban és a világmindenségben próbál – izgatottan, kíváncsian, gyönyörűséggel – tájékozódni. A világ minél jobb megismerése nemcsak a túlélés záloga, hanem izgalmas, remek, örömteli – bár nem veszélytelen – kaland is. Az emberi civilizációk kibontakozásának egyik legfőbb mozgatóereje.”
(Hankiss 2012: 256)

V. A SZERZŐNEK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓI (MTMT alapján)

2014.

Danuta Kiss: Węgierska Baza Dorobku Naukowego (MTMT). Doświadczenia, tendencje, osiągnięcia. [Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT). Tapasztalatok, trendek, sikerek] 171-182. p. In: Dudziak, Danuta – Ziólek, Mirosław (eds.): *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej (Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; 11.).

2013.

Kiss Danuta Stanisława: A szellemi tőke szerepe a posztindusztriális társadalomban. *Gazdaság és Társadalom*, 2013 (2-3) 193-214. p.

2012.

Kiss Danuta: Szellemi tőke szerepe a posztindusztriális társadalomban: The role of intellectual capital in the postindustrial society. 47. p. In: Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar (közr.): *A gazdasági fejlődés fő hajtóerői: munkahelyteremtés, hatékonyság, innováció : programfüzet és előadáskivonatok : nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, Sopron, 2012. november 12.* Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar.

2011.

Kiss Danuta: A Nyugat-magyarországi Egyetem könyvtárhálózatának működése. 47-55. p. In: Tompáné Székely Zsófia (ed.): *Tudástár a Nyugat-magyarországi Egyetemen*. Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó.

Danuta Kiss: Doświadczenia węgierskich bibliotek akademickich w zakresie dokumentacji i analizy dorobku naukowego pracowników uczelni. 33-44. p. In: Szarski, Henryk - Dudziak, Danuta (szerk.): *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*. Wrocław: Oficyna wydawnicza Politechniki Wrocławskiej (Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia; 10.).

Kiss Danuta Stanislawa: A tanulás megtanulása, mint az egyén gazdasági versenyképességének feltétele. 1150-1165. p. In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.): *Változó környezet - Innovatív stratégiák: nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából* : Sopron, 2011. november 2. : CD-R Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar.

Kiss Danuta Stanislawa, Tompa Mónika: Az egyetemi könyvtár szolgáltatásai. *Erdészeti Lapok*, 146 (12) 384. p.

Kiss Danuta Stanislawa: A társadalmi fejlődés, az információs műveltség és a könyvtár kapcsolata. *Gazdaság és Társadalom különszám*, 2011 193-214. p.

2008.

Kiss Danuta: Działalność dydaktyczna Centralnej Biblioteki Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego. 83-89. p. In.: Szarski, H. – Kuziela, M. (szerk.): *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*. Wrocław: TART.

2007

Kiss Danuta: Student użytkownikiem informacji. Działalność dydaktyczna Biblioteki Centralnej Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego: Students as information's users. Teaching activity in Central Library of University of West Hungary. In: & (szerk.) *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych: EBIB Materiały konferencyjne nr 17*. Konferencia helye, ideje: Wrocław, Lengyelország, 2007.07.04-2007.07.06. Wrocław: Politechnika Wroclawska, 2007. pp. 1-6. (ISBN:83-921757-6-X)